

KAZIMIERZ KUŹNIAR

PROFESOR DR DEZYDERY SZYMKIEWICZ, CZŁOWIEK I UCZONY

W roku bieżącym, w dniu 15 maja minęła 30-letnia rocznica zgonu prof. dr Dezyderego Szymkiewicza znakomitego uczonego, botanika i ekologa.

Na życzenie Polskiego Towarzystwa Botanicznego mam zaszczyt w krótkich słowach przypomnieć sylwetkę tego niezwykłego człowieka zarówno tym członkom Towarzystwa, którzy Go znali, jak również obecnym na posiedzeniu młodym przyrodnikom, dla czerpania wzoru z Jego życia i pracy naukowej oraz zachowania pamięci o Nim przez długie lata*.

---

* Odczyt wygłoszony na uroczystym posiedzeniu Polskiego Towarzystwa Botanicznego w dniu 9 listopada 1973 r.

Prof. Szymkiewicz urodził się 1 czerwca 1885 roku w Wilkiji obok Kowna na Litwie jako syn lekarza. Szkołę realną ukończył w Samarze w 1902 r., po czym wstąpił na Politechnikę w Warszawie. W latach 1902—1905 studiował na Wydziale Mechanicznym i Inżynieryjno-Architektonicznym.

W tym czasie w Rosji zaznaczyły się w silnym stopniu ruchy rewolucyjne, które objęły również szerokie połacie naszego kraju. Jako młody student aresztowany w 1905 r. za udział w strajku, został deportowany na Sybir, gdzie przebywał przez okres około półtora roku w Ujściu Katawskim. W międzyczasie za pomoc robotnikom w organizowaniu strajku, został osadzony na kilka miesięcy w więzieniu w Ufie. Na Sybirze zetknął się nie tylko z nędzą ludzi zesłanych tam z różnych stron imperium rosyjskiego, lecz również z pięknem przyrody, a zwłaszcza nagle zakwitających stepów i słońorośli.

Ponieważ studia w Rosji były dla Niego niedostępne, wyjechał do Francji, gdzie w latach 1906—1908 studiował nauki ścisłe. We Francji miał możliwość zaznajomienia się z bogatą florą śródziemnomorską. Po ukończeniu studiów wrócił do kraju ze starannie utrzymanym zielnikiem.

W latach 1918—1920 pracował jako nauczyciel w Gimnazjum w Płocku i Włocławku.

Zasadnicza zmiana w Jego życiu nastąpiła z chwilą poznania prof. Szafera w Krakowie. O tym spotkaniu pięknie wyraża się prof. Szafer we „Wspomnieniach przyrodnika” zaliczając je do swych największych przeżyć, gdyż takiego botanika, poza jedynym Szymkiewiczem — w życiu nie spotkał.

Najprawdopodobniej za namową prof. Szafera, prof. Szymkiewicz obejmuje w 1920 r. stanowisko asystenta w Instytucie Botanicznym UJ, które zajmował niemal do końca 1924 r.

W roku 1923 uzyskał stopień doktora filozofii i prowadził wykłady zleczone. W roku 1924 zostaje mianowany zastępcą profesora przy Katedrze Botaniki i Fizjologii Politechniki Lwowskiej, zaś w 1925 r. po uzyskaniu *Veniam legendi* profesorem nadzwyczajnym i w roku 1936 profesorem zwyczajnym tejże Uczelni.

W latach 1942—1944 wykładał botanikę i ekologię roślin na Leśnych Kursach we Lwowie i Krynicy.

W początkach 1945 r. organizuje w Krakowie przy Wydziale Rolniczym UJ Wyższe Kursy Leśne, przekształcone z kolei w Studium Leśne i zostaje mianowany jego dyrektorem. Uchwałą Senatu UJ w roku 1946 utworzono Wydział Rolniczo-Leśny. W tymże roku na wniosek prof. Szymkiewicza utworzono pierwszą w Polsce Katedrę Ekologii i Klimatologii na UJ, którą kierował do końca swego życia.

W roku 1945 został mianowany dyrektorem Ogólnopolskiego Instytutu Badawczego Leśnictwa.

W ciągu kilku lat brał udział, z gronem specjalistów, w objęździe lasów na Ziemiach Odzyskanych dla zaznajomienia się z tamtejszymi lasami i gospodarczymi perspektywami ich użytkowania.

W pracy naukowej wykazywał prof. Szymkiewicz dużą samodzielność i oryginalność wyboru tematyki badań, posiadał bowiem wszechstronny umysł i obszerną wiedzę

przyrodniczą. Koncepcje Jego założeń były zawsze jasne, pomysłowe i ściśle, w czym pomagały Mu zapewne wiadomości z fizyki i matematyki, nabyte na studiach politechnicznych.

W pracy naukowej można wyróżnić trzy nurty głównych zainteresowań profesora, a mianowicie: ekologia roślin łącznie z klimatologią, geografia roślin i morfologia łącznie z biometriką.

W dziedzinie ekologii roślin prof. Szymkiewicz był niewątpliwie najbardziej znanym autorytetem naukowym. Do świetnych osiągnięć z tej dziedziny zaliczyć należy prace dotyczące niedosytu wilgotności powietrza, transpiracji roślin tatrzańskich, parowania torfowisk naturalnych i zmeliorowanych, kseryzmu roślin oraz oznaczenia „wskaźnika parowania”.

Przy pomocy „wskaźnika parowania” wykazał, jaka współzależność zachodzi między zasięgiem niektórych drzew szpilkowych a ich wymaganiami względem wody oraz wytrzymałością na suszę na ogromnych obszarach Związku Radzieckiego oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Wykazał również, że północną granicę lasów wytyczają, obok temperatury, przede wszystkim wysuszające wiatry. Powyższe prace wywołały duże zainteresowanie na całym świecie.

Studia nad typami ekologicznymi roślin Sahary były nie tylko Jego wielkim sukcesem naukowym, lecz posiadały również duże znaczenie praktyczne.

Badania dotyczące natężenia promieniowania całkowitego Słońca, które prowadził zmodyfikowanym przez siebie bardzo prostym aktynometrem, były w tym czasie w naszym kraju pionierskimi. Aktynometr Jego pomysłu był używany nie tylko w Europie, lecz również poza jej granicami między innymi na wyspie Jawie.

Badania terenowe z zakresu ekologii prowadził prof. Szymkiewicz w oparciu o założone przez siebie pierwsze w Polsce stacje ekologiczne w Dublanach pod Lwowem w 1927 r. i na Polesiu na torfowisku Czemerne w latach 1929/1930. Na powyższych stacjach były wykonywane również obserwacje mikroklimatyczne. W tym okresie w ciągu sześciu lat był przewodniczącym Sekcji Meteorologicznej Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie przy Ministerstwie Rolnictwa.

Ókolicznościowe badania ekologiczne prowadził również prof. Szymkiewicz w Tatrach, Karpatach Wschodnich i okolicach Lwowa.

Cykl oryginalnych prac z geografii roślin zjednały Mu uznanie najwybitniejszych uczonych na całym świecie.

Zagadnieniom geografii roślin poświęcił prof. Szymkiewicz około 30 opracowań. Pierwsze prace z tej dziedziny poświęcił florze krajowej, po czym rozszerzając zakres swoich zainteresowań objął nimi duże obszary kuli ziemskiej. Wprowadzając do geografii światowej, nowe oryginalne ujęcia „współczynnika pokrewieństwa rodzajowego”, uzyskał uznanie najwybitniejszych uczonych na całym świecie i uczynił swe imię głośnym w światowej literaturze naukowej.

Ostatnią pracą z tej dziedziny było ujęcie znaczenia roślin kwiatowych dla określenia pokrewieństwa flor na kuli ziemskiej, którą przedstawił Polskiej Akademii Umiejętności na kilka dni przed swoim zgonem.

Badania prof. Szymkiewicza przytaczali często w swoich pracach Braun-

-Blanquet, Rübel, Briekmann-Jerosch, Cain, Popławska, Gardner, Fromberger, Davillard, Rübner i wielu innych. Cytowane nazwiska wskazują, że prace Jego były znane we wszystkich częściach świata.

Należy również zauważyć, że nie ma obecnie żadnego poważnego podręcznika z geografii roślin, którego autor nie powoływałby się na Jego autorytet.

W związku ze swoimi oryginalnymi pracami, otrzymywał prof. Szymkiewicz bardzo obfitą korespondencję z różnych stron świata. Żartobliwie wyrażał się, że jest ona zbliżona do tej, jaką otrzymuje dyrektor dużego koncernu.

W okresie międzywojennym zorganizował badania zespołowe na krawędzi Podola i torfowiskach Polesia, zaś po zakończeniu wojny w nadleśnictwie Miechów.

Oprócz wiadomości przyrodniczych prof. Szymkiewicz opanował w szerokim zakresie matematykę. Wiadomości z tej dziedziny umożliwiły Mu wykonanie szeregu oryginalnych badań z zakresu biometriki, geografii florystycznej i pokrewieństwa roślin.

W podręczniku „Zadania i metody statystyki” ocenionym w chwili wydania bardzo przychylnie przez specjalistów, przytacza szereg przykładów opartych na osobiście zebranych materiałach.

Oprócz kilkudziesięciu oryginalnych prac naukowych oraz przeszło 100 publikacji popularnonaukowych, prof. Szymkiewicz pozostawił po sobie dwa pomnikowe dzieła, a mianowicie: akademickie podręczniki „Botanika” i „Ekologia roślin”.

O podręczniku Botaniki prof. Szafer wyraził się w ten sposób: gdyby prof. Szymkiewicz wydał tylko jedno to dzieło w całym swoim życiu, należałoby Go uznać za budowniczego nauki polskiej.

Prof. Szymkiewicz był jednym z założycieli i pierwszym redaktorem czasopisma „Acta Societatis Botanicorum Poloniae” w latach 1922—1928. Duże zasługi położył również jako prezes Polskiego Towarzystwa im. M. Kopernika w latach 1933—1938. Był założycielem i od 1927 r. redaktorem czasopisma „Kosmos”, Seria B, „Przegląd Zagadnień Naukowych”.

Po wojnie został pierwszym redaktorem czasopisma „Wszechświat”. Ogłaszał w nim swe krótkie lecz treściwe artykuły z zakresu botaniki, fizjologii i ekologii roślin, fizyki i chemii.

Dzięki łatwości wyrażania myśli pisał w tym czasie często artykuły do prasy, niejednokrotnie codziennie.

W okresie pobytu we Lwowie nawiązał kontakty z ruchem robotniczym. Wygłaszał odczyty oraz organizował zebrania w Uniwersytecie im. A. Mickiewicza i w Towarzystwie Uniwersytetów Robotniczych. Był założycielem i przewodniczącym Ligi Ochrony Praw Człowieka i Obywatela w Polsce.

Należał do ludzi, którzy nie przechodzą przez życie bez zaznaczenia własnego stanowiska. W sprawach dotyczących nauki, oświaty, młodzieży akademickiej, zawsze zabierał głos. Wyrażał pogląd, że tylko w społeczeństwie gdzie panuje wolność myśli, może nauka rozwijać się w sposób samodzielny i właściwy. Wypowiadał się otwarcie i śmiało, bez względu na wynikające z tego powodu konsekwencje i niejednokrotnie poważne osobiste niebezpieczeństwo.

Profesor Szymkiewicz był niezwykle czynnym, nawet w trudnych wojennych

okresach swojego życia. W liście skierowanym do prof. A. Kozłowskiej pisał: „Ja żyję tylko ideą Kopernikańską, którą sformułowałem jako poszukiwanie prawdy w atmosferze przyjaźni. Cóż może być piękniejszego? Ona to sprawia, że chociaż wyglądam jak głód w Indiach, pracuję po 10 godzin na dobę”.

Jako delegat Ministerstwa Oświaty do spraw młodzieży akademickiej w Krakowie w latach 1945—1948 był jej prawdziwym opiekunem, wychowawcą i przyjacielem. W miarę możliwości, nie szczędząc swych sił, starał się przychodzić im z pomocą w początkowych, niejednokrotnie bardzo trudnych warunkach bytowania. Wśród młodzieży był zawsze bardzo popularny, darzyła Go ona całkowitym zaufaniem. We Lwowie był znany z tego, że jeśli zobaczył studenta w zużyтым ubraniu lub płaszczu, przywoływał go delikatnie do siebie i wręczał pewną kwotę na uzupełnienie braków. Studenci znali Jego dobre serce i kochali Go bardzo. Wiem również o tym, że niejednokrotnie pomagał materialnie ludziom biednym.

Prof. Szymkiewicz otrzymał szereg odznaczeń i wyróżnień. Uchwałą Polskiej Akademii Umiejętności z dnia 18. VIII. 1945 r. został powołany na Członka Korespondenta. W uznaniu osiągnięć na polu naukowym i społecznym prof. Szymkiewicz jako dyrektor Ogólnopolskiego Instytutu Badawczego Leśnictwa, uchwałą Krajowej Rady Narodowej z dnia 8. VIII. 1946 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi. Został zaszczycony również godnością Członka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, członka honorowego Polskiego Towarzystwa Botanicznego oraz członka Honorowego Polskiego Towarzystwa Leśnego.

Również Towarzystwo im. M. Kopernika w uznaniu ogromnych zasług prof. Szymkiewicza poświęciło Jego pamięci Rocznik Kosmos nr LXVI (1948—1951) w hołdzie za to, że „pomnożył chwałę Nauki Polskiej a Towarzystwo do niebywałego doprowadził rozwoju”.

WYKAZ PUBLIKACJI PROF. DR DEZYDEREGO SZYMKIEWICZA

Podręczniki dla szkół akademickich

Botanika. I wyd. nakł. K. S. Jakubowskiego, Lwów, str. 912, ryc. 855, 1928.

Botanika. II wyd. jw. str. 921, ryc. 896, 1936.

Ekologia roślin. wyd. jw. str. 765, ryc. 267, 1932.

Zadania i metody statystyki. Inst. Bad. Leśn. Ser. D, nr 4, str. 243, Warszawa 1948.

Podręczniki dla szkół średnich

Fizyka elementarna, cz. I i II. Włocławek 1917.

Botanika. Inst. Wyd. Roln. Warszawa 1949.

Jak żyją rośliny, gdy nikt o nie nie dba. Państw. Zakł. Wyd. Szkol. str. 128, Warszawa 1928.

Publikacje z zakresu botaniki i morfologii roślin

R. Kobenzda i D. S.: *Spis roślin okolic Szpetala Dolnego*. Pam. Fizjogr. 25 (1—21) 1918. *Studia nad florą polską*. 1. Świetliki polskie. 2. Driakiew wonna. Spraw. Kom. Fizjogr. PAN 53/54 (108—119) 1920. *Studia nad florą polską*. 1. *Chenopodiaceae*. 2. *Amaranthaceae*. 3. *Aizoaceae*. 4. *Portulacaceae*. *Flora Polska* 2 (112—147) 1921.

Bibliografia flory polskiej. Prace Monogr. Kom. Fizjogr. PAN 2 (1—158) 1925. *Kilka słów o modrzewiu nad Drwęcą*. Sylwan 39 (17—18) 1921. *Ilość form drzewiastych we florze współczesnej*. Pol. Tow. Dendr. 2 (226—227) 1928. *Przyczynek do genezy grzbiecistych kwiatów*. Kosmos B. 53 (358—366) 1928. *Słów parę o gęstości lasów tropikalnych jw.* 60 (153—154) 1935. *O pewnych zagadkowych korelacjach w morfologii roślin. jw.* (55—56) 1930. *Sur la symétrie des fleurs terminales*, Acta Soc. Bot. Pol. 7 (15—16) 1930.

Szkice z morfologii roślin: 1. *Rośliny owadoplodne*. 2. *Spiralne skręcenia liści w paskach*. 3. *Liścioślady*. Kosmos B 58 (23—27) 1933. 4. *Dichotomia u okrytozalążkowych*. 5. *Kwiaty siedmiokrotne*. 6. *Korzenie jw.* (99—109) 7. *Konwergencja i diwergencja*. 8. *Rośliny duże i małe*. 9. *Podwójne wiązki w liściach drzew szpilkowych jw.* (133—150). 10. *Najstarsze rośliny naczyniowe jw.* 59 (109—135) 1934. 11. *Jeszcze kilka słów o najstarszych roślinach naczyniowych*. 12. *Ciekawe przypadki konwergencji*. 13. *Idioblasty jw.* 60 (39—48) 1935. 14. *O przyroście wtórnym w korzeniach paprotników*. 14. *Jeszcze kilka słów o dichotomii u okrytozalążkowych jw.* (155—158) 1935. *Sur les espèces endémiques des plantes vasculaires*. Bull. Intern. de l'Acad. Polon. des Sc. et des Letter. S. B. 15 (17—21) 1948. *Rola rodzin we florach. jw.* (89—99).

Publikacje z zakresu ekologii i klimatologii

O niektórych zagadnieniach ekologii roślin. Kosmos 14 (163—189) 1920. *Wilgotność powietrza a roślinność*. Sylwan 41 (225—238) 1923 r. *Sur l'importance du déficit hygrométrique la phytogéographie écologique*. Acta Soc. Bot. Pol. 1 (8—18) 1923. *Badania ekologiczne nad górkimi roślinami*. Kosmos B. 51 (1—34) 1926. D. S i W. Siemaszko. *Quelques mesures de la radiation dans la forêt*. Acta Soc. Bot. Pol. 4 (62—63) 1926/1927. *Badania ekologiczne wykonywane na torfowisku Czemerne*: 1. *Ilościowa charakterystyka sprawności gospodarki wodnej u roślin*. 2. *Uwagi w sprawie rzekomo grożącego przesuszenia Polesia*. *Postępy pracy przy Mel. Polesia* 1 (113—121) 1931. *Oekologische Forschungen durchgeführt am Torfmoor Chemerne*. 1 Teil. Sonderdruck-Verhandlungen der sechsten Komm, der Intern. Bodenkundlichen Ges. Teil A. Groningen-Holland 1932. *Badania ekologiczne*: 1. *Zdolność transpiracyjna* 2. *Ilościowe oznaczenie kseryzmu*. 3. *Zapasy wody w roślinach*. Kosmos A 62 (57—69) 1932. 4. *Wpływ zawilgocenia gleby na produkcję masy roślinnej*. 5. *Ciśnienie osmotyczne roślin łąkowych. jw.* 63 (425—444) 1933. 6. *Wpływ melioracji na parowanie torfowisk na Polesiu. jw.* 64 (343—350) 1934. *Wahania dzienne zawartości wody w roślinach uprawnych na zmeliorowanym torfowisku*. Roczniki N. R. L. 63 (streszczenie) 1927. *Wpływ odwodnienia na rozwój drzewostanów sosnowych*. Dośw. Leśne. 4 (51—92) 1938. *Wytrzymałość roślin na niskie temperatury*. Hasło Ogr.-Roln. 10 (314) 1947. *Przyczynek do kwestii przystosowania się organizmów do otoczenia*. Kosmos B. 53 (54—56) 1928. *W sprawie badań klimatologicznych*. Kosmos B. 60 (65—69) 1935.

Études Climatologiques: 1. *Comment caractériser l'humidité de l'air*. 2. *Quel climat est le plus humide pour les végétaux*. 3. *Sur le climat local de la vallée d'Ojców*. Acta Soc. Bot. Pol. 4 (244—262) 1922. 4. *Sur le rôle écologique des vents jw.* 2 (130—151) 1924. 5. *Comment caractériser l'humidité d'un climat? jw.* (239—264) 1925. 6. *Sur les rapports entre l'humidité du climat et la végétation jw.* 3 (115—137) 1925. 7. *Remarques sur la classification des climats*. 8. *Sur la corrélation entre les facteurs agissant sur l'évaporation et la transpiration*. 9. *Sur l'importance des mesures de la nébulosité pour la phytogéographie écologique*. 10. *Sur un nouvel actinomètre jw.* 2. (56—63) 1925—1927. 11. *Les Mousses comme l'indice de l'humidité d'air*. 12. *Un étrange désert*. 13. *La fréquence de différents maxima diurnes de l'indice de l'évaporation jw.* 4 (125—149) 1926. 14. *Remarques sur l'indice de l'aridité*. 15. *Remarques sur le climat de pays humides tropicaux*. 16. *Sur les mesures*

directes de l'évaporation dans les montagnes. 17. L'importance écologique de la variation diurne des vents dans les montagnes. 18. Comment caractériser la teneur de l'air en acide carbonique. jw. 6 (93—104) 1929. 19. Sur une nouvelle forme de l'actinometre blanc-noir. jw. 6 (385—389) 1929. 20. La limite thermique des arbres existe-t-elle? jw. 7 (1—14) 1930. 21. Sur le bilan d'énergie chez des végétaux des montagnes. 22. Comment caractériser le régime des vents? jw. 8 (191—196) 1931. 23. L'influence de la hutte thermométrique sur l'indice d'évaporation. 24. Sur la mesure des températures minima de l'air jw. 10 (473—480) 1933. 25. Sur le climat des Epiphytes vasculaires. 26. Sur le climat d'Jakoutsk jw. 13 (39—49) 1936. 27. L'humidité du Climat de l'Angleterre et de l'Irlande. 28. L'humidité du climat de la Sibérie et du Turkestan. 29. Les monographies climatologiques. 30. Les vents des Steppes. jw. 15 (266—322) 1938. 31. L'application de la loi de Van't Hoff à la climatologie. 32. Les climat de la Nouvelle Zélande et ses relations avec la végétation. 33. Sur le fréquence des différents degrés de la nébulosité jw. 18 (3—21) 1947.

Publikacje z zakresu geografii roślin

Przyczynki do geografii roślin: 1. Geografia roślin florystyczna a ekologiczna. 2. Zestawienie rodzajów do geografii florystycznej. 3. Charakterystyka florystyczna Iberii. Kosmos A 58 (405—424) 1933. 4. Nowa metoda określania ośrodków rozmieszczenia geograficznego rodzajów jw. 62 (1—15) 1937. Contribution statistique à la géographie floristique. Une contribution statistique à la géographie floristique. Acta Soc. Bot. Pol. 11 (249—270) 1934. Seconde contribution statistique à la géographie floristique jw. 13 (271—292) 1936. Troisième contribution statistique à la géographie floristique jw. 14 (215—238) 1937. Quatrième contribution statistique à la géographie floristique jw. 15 (15—22) 1938. Cinquième contribution statistique à la géographie floristique. Bull. Intern. del'Acad. Polon. des Sc. et des Lettr. B1 (1—29) 1946. Sixième contribution statistique à la géographie floristique jw. (49—51) 1946.

Szkice z geografii roślin: 1. Oceaniczne wyspy subarktyczne. 2. Wyspy St. Paul, Nowy Amsterdam i Tristan de Cunha. Kosmos B 60 (185—219) 1935. 3. Wyspa Gough (Diego Alwerez). 4. Wyspa św. Heleny. 5. Wyspa Wniebowstąpienia jw. 61 (161—174) 1938. 6. Galapagos jw. 61 (285—304) 1936. 7. Falklandy. 8. Północna Grendlandia jw. 62 (149—222) 1937. 9. Krakatau jw. 62 (285, 308) 1937. 10. Juan Fernandes. 11. San Felix i San Ambrozio jw. 63 (181—214) 1938. 12. Wyspy Hawajskie jw. 64 (245—276) 1939. Études phytogéographiques. 1. Flores arctiques Bull. Intern. de l'Acad. Pol. des Sc. et des Letter B. 1 (53, 69) 1946. 2. Terres Magellaniques. 3. Afrique du Sud jw. (1—15) 1947. 4. Australie jw. (1—51) 1948. 5. La Nouvelle Zélande jw. (53—69) La distribution géographique des crucifères jw. (23—24) 1948.

Publikacje z zakresu biometriki roślin

Studia biometryczne nad gatunkami *Senetio* i *Ligularia*. Kosmos B 47 (548—603) 1923 r. Badania biometryczne nad roślinami złożonymi. Acta Soc. Bot. Pol. 1 (168—184) 1923. Sur la portée de loi de Ludwig, jw. 5 (390—395) 1927. Stosunki liczbowe w budowie roślin. Kosmos B. 53 (128—142) 1928. Jeszcze kilka słów o stosunkach liczbowych w budowie roślin jw. (507—510). Études biométriques sur *Solidago Virgo aurea*. Acta Soc. Bot. Pol. 6 (341—343) 1929. Observation biométriques: 1. Les ombelles. 2. Les fleurs terminales. 3. Une exception à la loi Ludwig, jw. 9 (353—364) 1932. 4. Corrélation entre les nombres de fleurs tubuleuses et ligulées dans les capitules des Composées à ligules unisériées. 5. Les *Senetio* de la section *Serraceni* jw. 11 (153—167) 1934. 6. Les fonctions B de Charlies. 7. Parastiques chez les *Dipsococees* jw. 17 (29—45) 1946. O badaniach biometrycznych nad roślinami. Czasop. Przyrod. im. St. Staszica w Łodzi R. 7 (33—36) 1933.

Publikacje z zakresu meteorologii

Sur l'humidité des climats. Drugi Zjazd Stow. Geogr. i Etnogr. w Polsce. Sek. 1 (141—142) 1924. *Jak należy charakteryzować wilgotność klimatu?* Roczn. Astr. Obserw. Krak. 4 (151—173) 1925. *Zachmurzenie jako czynnik klimatyczny.* Przyn. i Techn. 7 (1—5) 1928. *Promieniowanie jako czynnik klimatyczny.* 1. *Promieniowanie krótkofalowe.* Kosmos B 53 (417—451) 1928. *Promieniowanie długofalowe.* jw. 54 (15—32) 1929. *Sur un nouveau procédé pour évaluer l'évaporation.* 3-ème Conf. Hydrolog. des États Baltiques (1—4) 1930. *Znaczenie badań fizjograficznych dla rolnictwa.* Aparat Holdane'a do analizy powietrza na dwutlenek węgla. Roczn. N. R. L. (129) 1937. *Wpływ wiatru na koncentrację dwutlenku węgla w powietrzu,* jw. 33/34 Zesz. dod. (13—22) 1934/1935.

Publikacje różne

Nowy przyrząd rysunkowy. Sylwan 39 (73—76) 1921. *Sur l'applications de la photographie en couleurs aux problèmes de la géographie botanique.* Drugi Zjazd Stow. Geogr. i Etnogr. w Polsce w 1924 r. *W sprawie organizacji przyszłego Zjazdu Przyrodników i Lekarzy.* Kosmos B 59 (171—172) 1934. *Międzynarodowa Konferencja Drzewna w Sztokholmie.* Echa Leśne 14 (882) 1937. *Ciągłość a ewolucja.* Pam. Warsz. 2 (1—9) 1930. *Nowe teorie ewolucyjne.* Kosmos B 52 (62—70) 1927. *Uwagi o nauczaniu botaniki w szkołach średnich.* Szkoła i Nauczyciel 1 (1—11) 1926. *W obronie placówki Nauki Roln. i Leśn. we Lwowie.* Wyd. D. S. i Grono Prof. Wydz. Rol.-Leś. Polit. Lwowskiej (1—13) 1935. *Zagadnienia geografii w szkole.* Biologia w szkole. 1 (3—12) 1948. *W sprawie badań fizjograficznych.* Życie Nauki 3 (69—71) 1947. *W sprawie drożynny niemieckich czasopism naukowych.* Kosmos B 53 (243—245) 1928. *Przyczynki do filozofii przyrodznawstwa.* 1. *Stosunek przyrodznawstwa do filozofii* (393—395). 2. *Stosunek filozofii do przyrodznawstwa* (595—600). Kosmos B 54 1929. *Nauka i uczoney.* Sygnały 34 (1) 1937. *Co to jest „Wyższa matematyka”* Wiedza i Życie Nauki 1 (234—237). *Trochę humoreski naukowej.* Kosmos B 59 (107—108) 1934. D. S. i B. Świętochowski: *Oznaczenia potrzeb nawozowych torfów poleskich metodą nawozową.* Postępy prac przy melioracji Polesia (123—127) 1933. D. S. i B. Świętochowski: *Doświadczenia nad żyznością torfów.* Rocznik Łąkowy i Torfowy (1—39) 1936. *Zjawiska oligodynamiczne u roślin.* Kosmos B-56 (91—96) 1931. *O produkcji garbników.* Hasła Ogr-Roln. 9 (255—256) 1947. *Krzywe rozdzielnice absolutnych i stosunkowych grubości oraz rola jaką odegrały u prof. Wł. Jedlińskiego przy budowaniu tabel zasobności i przyrostów drzewostanów sosnowych w Polsce.* Rocznik N. R. L. 14 (149—172) 1938.

Wszechświat

- 1930 — *O kwitnieniu bambusów* (27—28). *Nowe zastosowanie metod statystycznych do systematyki roślin* (35). *O aktynometrach termometrycznych* (95—98).
- 1934 — *Rozmieszczenie geograficzne skrzypów* (122), *Sowiejskaja botanika* (158), *Flora* (159), *Forschritte der Botanik* (190). *Rola molibdenu w życiu roślin* (225—226).
- 1935 — *Sowiejskaja ekologia* (61), *Gęstość lasów tropikalnych* (94—95), *Jubileusz Muzeum Narodowego Historii Naturalnej w Paryżu* (160), *Jubileusz Muzeum Narodowego* (160—161), *Jubileusz Jachimowa* (161), *Jubileusz szczepienia przeciw wścieklicznie* (161), *Nowa wyprawa na wierzchołek Mont Ewerét* (161), *Przejsięcie północno-wschodnie* (161). *Polska wyprawa na Kaukaz* (161), *Instytut Badań Dźwięków* (161), *Drożynna niemieckich publikacji naukowych* (161), *Badania przelotnych ptaków* (161), *Malaria na Cejlonie* (161), *Miczurin* (161—162), *Wpływ temperatury na pobieranie wody przez rośliny* (178—188), *Odporność roślin na zimno* (188), *Flora Nowej Gwinei* (189—190).

- 1937 — *Flora Madagaskaru* (12—14), *Dziwny jaskier* (24—26), *Ciekawa roślina triasowa* (56—57), *Długookresowe zmiany wiatrów* (208).
- 1945 — *Charakter geograficzny flory polskiej* (43—49), *Pięciolistna koniczyna* (90—91), *Proste a pouczające doświadczenia* (92), *Zależność pogody od kierunku wiatrów* (92), *O zmianie temperatury powietrza* (93), *Co to jest inwersja temperatury* (94).
- 1946 — *Zmienność kwiatów u jaskrów* (27—28), *O wpływie promieniowania słońca na dzienne wahania temperatury powietrza* (28), *O występowaniu pojedynczych atomów* (28—29), *Nieco o ciepłe właściwym gazów* (29—30), *Co to jest stała dielektryczna* (30—31), *Co to jest liczba Loschmidta* (31), *O sprawności w wytwarzaniu nowych gatunków* (31—32), *Rosiczki* (50—54), *O prawie bezwładności* (61), *O rozszerzaniu się ciał przy ogrzewaniu* (122—123), *O nasionach storczyków* (123), *Co to jest pH?* (156—157), *Dlaczego diament jest twardy* (189—190).
- 1947 — *Powierzchnia liści w lasach* (30), *Parę faktów o rozsiedlaniu roślin* (31—32), *O częstoci burz elektrycznych* (62), *Flora wysp oceanicznych* (65—68), *Zawartość wody w żywej materii* (93—94), *Natężenie opadów atmosferycznych* (125), *Nieco o faunie i florze Północnej Ameryki* (158—159), *Fauna endemiczna morza Kaspijskiego* (189), *Słoność mórz a fauna* (189), *O składzie bezpośredniego promieniowania słonecznego* (190—191), *Nieco o faunie wysp* (220), *Plankton w morzach arktycznych* (221), *Tam gdzie są najsilniejsze mrozy* (241—244), *Dziwaczna roślina* (253), *Kwiaty w murach* (253), *Ciekawy przypadek dziedziczenia* (253), *Koło przyrodników im. M. Kopernika w Palestynie* (282), *Promienowanie atmosfery* (282—284), *Ciekawe czasopismo* (286), *O zakładach badawczych* (319—320).
- 1948 — *Rośliny mające mało krewnych* (21—22), *Ciepło palenia* (28), *Roczna amplituda temperatur powietrza* (28—29), *O antybiotykach* (29), *Działanie antybiotyków na żywą substancję* (56), *Taka nikła roślinka* (56—57), *Wahania dzienne zawartości wody w liściach* (57), *Gdzie są największe opady atmosferyczne* (57—59), *Wpływ oziębienia na pobieranie wody przez korzenie* (58—59), *O zachmurzeniu* (93), *Endemiczne gatunki paprotników* (123—124), *Rozpuszczalność gazów w wodzie* (158), *Pochodzenie tlenu wydzielonego przez rośliny* (186), *O przewodnictwie ciepła* (186), *Stopień zbadania Ameryki Południowej* (187), *Częstość różnych kierunków wiatrów w Polsce* (189), *O dopływie energii słonecznej do powierzchni ziemi* (211—212), *Co to jest albedo* (248—249), *Jedyny mak południowej półkuli* (254—255), *Temperatura w dniach pogodnych i pochmurnych* (315).